

Sygn. akt I ACa 810/13

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 listopada 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący – Sędzia SA Maciej Dobrzyński

Sędzia SA Przemysław Kurzawa

Sędzia SA Edyta Mroczek (spr.)

Protokolant st. sekr. sąd. Joanna Baranowska

po rozpoznaniu w dniu 15 listopada 2013 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w W.

przeciwko A. C. (1)

o zapłatę

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 18 kwietnia 2013 r.

sygn. akt I C 556/12

1. ***oddala apelację;***

2. ***zasądza od Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w W. na rzecz A. C. (2) kwotę 2.700 (dwa tysiące siedemset) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.***

I A Ca 810/13

UZASADNIENIE

W pozwie z dnia 2 maja 2012 r. Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w W. wniosła o orzeczenie nakazem zapłaty, że pozwany A. C. (1) jest zobowiązany zapłacić Agencji kwotę 86.280,85 zł. wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 22 listopada 2011 r. do dnia zapłaty i zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kosztów procesu.

W dniu 10 maja 2012 r. Sąd Okręgowy w Warszawie wydał nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym i nakazał pozwanemu, aby zapłacił powodowej Agencji kwotę 86.280,85 zł wraz z ustawowymi odsetkami naliczanymi od dnia 22 listopada 2011 r. do dnia zapłaty oraz kwotę 4.696 zł tytułem kosztów procesu w tym kwotę 3.617 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Pozwany pismem z 29 maja 2012 r. wniósł zarzuty od nakazu zapłaty z 10 maja 2012 r., wnosząc o jego uchylenie, oddalenie powództwa, oraz przyznanie pozwanemu od powoda kosztów procesu według norm przepisanych.

Wyrokiem z dnia 18 kwietnia 2013r. Sąd Okręgowy w Warszawie uchylił w całości nakaz zapłaty wydany w dniu 10 maja 2012 roku, pod sygn. akt I Nc 109/12 i powództwo oddalił oraz zasądził od powoda na rzecz pozwanego kwotę 6 853 złote tytułem zwrotu kosztów postępowania.

Powyższe rozstrzygnięcie zapadło na podstawie następujących ustaleń faktycznych i rozważań prawnych.

W dniu 24 sierpnia 2005 r. w W. powodowa Agencja zawarła z pozwanym umowę nr (...) o udzielenie pomocy finansowej w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego "Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich na lata 2004-2006" Priorytet: "Wspieranie zmian i dostosowań w sektorze rolno-żywnościowym" Działanie: "Ułatwianie startu młodym rolnikom". Na mocy § 4 ust. 1 i ust. 2 umowy, Agencja zobowiązała się do udzielenia pozwanemu, na podstawie złożonego wniosku o dofinansowanie realizacji projektu i na warunkach określonych w umowie, pomocy w wysokości 50.000 zł płatnej do dnia 30 listopada 2005 r. Płatność przez Agencję została dokonana.

Stosownie do treści § 8 ust. 1 i ust. 2 umowy, strony ustaliły, że zabezpieczeniem prawidłowego wykonania zobowiązań określonych w umowie jest weksel in blanco., który pozwany wystawił w dniu 24 sierpnia 2005 r. Do weksla w tym samym dniu została dołączona deklaracja wekslowa podpisana przez pozwanego.

Zgodnie z § 5 ust. 1 pkt 9 i pkt 10 umowy, pozwany zobowiązał się do uzupełnienia wykształcenia rolniczego i złożenia we właściwym terytorialnie oddziale Agencji dokumentów potwierdzających posiadanie kwalifikacji zawodowych przed upływem pięciu lat od rozpoczęcia prowadzenia gospodarstwa rolnego. Pozwany oświadczył, że nabył gospodarstwo rolne w dniu 11 lutego 2005 r., a zatem termin na uzupełnienie wykształcenia upłynął w dniu 11 lutego 2010 r.

15 stycznia 2010 r. powodowa Agencja wystąpiła do pozwanego z pismem przypominającym o obowiązkach umownych, w szczególności dotyczących uzupełnienia wykształcenia w celu spełnienia wymogu dotyczącego kwalifikacji zawodowych oraz zawierającym informację o przedmiocie sankcji w przypadku niewykonania przez pozwanego wyżej wskazanych zobowiązań umownych.

Pismem z dnia 1 lutego 2010 r. pozwany wystąpił do Agencji z wnioskiem o wydłużenie terminu na przedłożenie dokumentów potwierdzających uzyskanie wymaganych kwalifikacji zawodowych do czerwca 2010 r. załączając jednocześnie zaświadczenie potwierdzające jego status jako ucznia Technikum Rolniczego dla dorosłych w G.. W odpowiedzi na powyższe, Agencja zwróciła się do pozwanego o przedłożenie informacji i dokumentów wskazujących na przyczyny niewywiązania się przez pozwanego z obowiązków dotyczących uzupełnienia wykształcenia. W związku z brakiem odpowiedzi pozwanego, w dniu 28 kwietnia 2010 r. Agencja wystosowała pisma informujące o konieczności wszczęcia procedury windykacji należności ze względu na upływ terminu złożenia dokumentów potwierdzających posiadanie przez Pozwanego stosownych kwalifikacji zawodowych.

14 maja 2010 r. do Agencji wpłynęło odwołanie pozwanego, w którym podnosił, że w dniu składania wniosku o dofinansowanie projektu był uczniem Liceum Ogólnokształcącego w M., a od października 2005 r. rozpoczął studia w Wyższej Szkole (...) w W.. W dniu przyznania pomocy, tj. 24 sierpnia 2005 r. pozwany zdecydował, że będzie kontynuował studia na kierunku stosunki międzynarodowe, a wykształcenie rolnicze uzupełni w latach 2008-2010. Pozwany poinformował też, że w latach 2005-2006 odbył kilka szkoleń o tematyce rolniczej w celu uzupełnienia wykształcenia oraz, że w dniu składania odwołania był uczniem Technikum Rolniczego dla dorosłych w G. (czwartego – ostatniego – semestru). W toku weryfikacji odwołania, w dniu 31 stycznia 2011 r. Agencja zwróciła się do pozwanego o przedstawienie dodatkowych wyjaśnień związanych z kształceniem pozwanego, zakreślając 14 dniowy termin

odpowiedzi. Pismem z 22 lutego 2011 r. nadanym 25 lutego 2011 r., pozwany wystąpił do Agencji z wnioskiem o wydłużenie określonego terminu, na co Agencja wyraziła zgodę określając nowy termin tj. 31 marca 2011 r.

W dniu 29 marca 2011 r. pozwany udzielił wyjaśnień Agencji wskazując, że w momencie podpisania umowy miał pewność, że będzie mógł ukończyć studia wyższe i uzyskać niezbędne wykształcenie rolnicze w wymaganym przez Agencję terminie. Na dzień zawarcia przez pozwanego umowy z Agencją istniała możliwość zdobycia wykształcenia rolniczego poprzez kursy oraz szkoły eksternistyczne, które pozwalały uzyskać wymagany dyplom w ciągu sześciu miesięcy. Jednakże zgodnie z ustawą z dnia 11 kwietnia 2007 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 80, poz. 542) egzaminy eksternistyczne jako sposób uzyskiwania świadectwa danej szkoły zostały ograniczone do zakresu szkół ogólnokształcących, tj. szkoły podstawowej, gimnazjum i liceum ogólnokształcącego dla dorosłych. Zmiana systemu oświaty nastąpiła w czasie, gdy pozwany był studentem VII semestru i, jak stwierdził, nie mógł jednocześnie podjąć nauki w innej szkole. Dnia 1 września 2008 r. pozwany podjął naukę w Technikum Rolniczym dla Dorosłych w G., którą ukończył z około czteromiesięcznym opóźnieniem względem wymaganego przez Agencję terminu.

Agencja dokonawszy analizy przedłożonych dokumentów, pismem z dnia 28 kwietnia 2011 r. poinformowała pozwanego o negatywnym rozpoznaniu jego odwołania z dnia 14 maja 2010 r. Według Agencji pozwany nie dopełnił warunków umowy poprzez nieuzupełnienie wykształcenia rolniczego w terminie wynikającym z umowy. Zdaniem Agencji, naukę prowadzącą do uzyskania wymaganego wykształcenia rolniczego pozwany rozpoczął z opóźnieniem 3-letnim po zawarciu umowy, tj. we wrześniu 2008 r., co biorąc pod uwagę 2-letni tryb kształcenia nie dawało obiektywnych możliwości jej ukończenia przed dniem 11 lutego 2010 r. Zdaniem Agencji, pozwany przyjmując na siebie zobowiązanie do uzupełnienia wykształcenia do precyzyjnie określonego w umowie terminu winien rozsądnie i z uwzględnieniem zasad doświadczenia życiowego ocenić kiedy możliwe będzie ukończenie szkoły.

Pozwany w dniu 16 czerwca 2010 r. uzyskał świadectwo ukończenia Szkoły Policealnej dla Dorosłych w zawodzie technika rolnika rolnictwa ekologicznego.

Przy tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał powództwo za niezasadne.

W ocenie Sądu żądanie powoda może być uznane za nadużycie prawa podmiotowego stosownie do treści art 5 k.c. i jako takie nie zasługuje na ochronę.

Sąd doszedł do przekonania, że w niniejszej sprawie Agencja dopuściła się działania sprzecznego z zasadami współzycia społecznego. Zachodzą bowiem na tyle wyjątkowe i szczególne uwarunkowania, które czynią dochodzone powództwo sprzecznym z zasadami współzycia społecznego. Zdaniem Sądu niniejsza sprawa stanowi taki szczególny wypadek, gdyż powódka dochodząc niniejszego roszczenia realizuje swe uprawnienia z umowy. Jednakże przy ocenie zasadności powództwa w świetle art. 5 k.c. należy wziąć też pod uwagę okoliczności dotyczące pozwanego (por. orzeczenie SN z 13.08.1997, I CKN 213/97, niepubl.). Sąd zwrócił uwagę, że ostatecznie pozwany uzupełnił wykształcenie, spóźniając się jedynie niewiele ponad cztery miesiące w stosunku do pięcioletniego terminu w którym winien był to wykształcenie uzupełnić. Spóźnienie to wynikało w pewnym sensie z przyczyn od niego niezależnych, ponieważ w chwili zawarcia umowy nie mógł on przypuszczać, że nastąpi reforma systemu edukacji, która uniemożliwi mu uzupełnienie wykształcenia rolniczego w trybie eksternistycznym. Ze względu na młody wiek pozwanego i niewielkie doświadczenie życiowe trudno też od niego wymagać znajomości przepisów o systemie oświaty i śledzenia na bieżąco procesu legislacyjnego dotyczącego tych przepisów.

Sąd wskazał, że pozwany wypełnił wszystkie pozostałe postanowienia umowy (w tym, przede wszystkim, spełnił kryterium żywotności ekonomicznej swojego gospodarstwa). Ponadto pozwanemu nie sposób przypisać celowego działania w celu niewykonania obowiązku umownego - pozwany wykonał ostatecznie wszystkie obowiązki, jakie ciążyły na nim na mocy zawartej umowy. Agencja zaś nie poniosła żadnej szkody w związku ze spóźnionym uzupełnieniem wykształcenia przez pozwanego.

Sąd wskazał także, że gdyby przyznano rację Agencji, to udzielona pozwanemu pomoc, która miała ułatwić start młodym rolnikom, doprowadziłaby w końcowym efekcie do zaprzestania prowadzenia działalności rolniczej przez pozwanego. Taka zaś sytuacja stałaby w jaskrawej sprzeczności z celem zawartej umowy, którym było ułatwienie startu młodym rolnikom.

Powyższe argumenty przemawiają za uznaniem, że w tym konkretnym przypadku i okolicznościach tej sprawy uchybienie przez pozwanego terminowi do uzupełnienia wykształcenia, pociągnęłoby dla pozwanego nieproporcjonalne konsekwencje w stosunku do znikomej wagi uchybienia. Dlatego też roszczenie Agencji należy uznać za bezzasadne jako rażąco wygórowane.

Jednocześnie na poparcie swojego stanowiska Sąd Okręgowy przytoczył poglądy sądów apelacyjnych oddalające powództwa Agencji w sytuacjach analogicznych do niniejszej sprawy ze względu na to, że wystąpienie z powództwem jest nadużyciem prawa w rozumieniu art. 5 k.c. (m.in. wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 28 listopada 2012 roku, sygn. akt I ACa 926/12; Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 24 lipca 2012 roku, sygn. akt IA Ca 685/12; wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 9 października 2012 roku, sygn. akt V ACa 704/12).

Z tych wszystkich względów Sąd orzekł jak w sentencji wyroku, uchylając nakaz zapłaty na podstawie art. 496 k.p.c. i oddalając powództwo w całości. Rozstrzygnięcie w przedmiocie kosztów procesu Sąd zapadło na podstawie art. 98 k.p.c.

Apelację od powyższego rozstrzygnięcia złożyła powodowa Agencja zaskarżając wyrok w całości i zarzucając:

1. naruszenie przepisów postępowania tj. art. 233 § 1 kpc poprzez sformułowanie na podstawie materiału dowodowego zebranego w sprawie, w szczególności treści § 5 ust. 1 pkt 9 oraz pkt 10 w związku z § 6 ust. 1 pkt 3 umowy z dnia 24 sierpnia 2005 r. błędnego wniosku prowadzącego do uznania, iż pozwany pomimo nieuzupełnienia kryterium wykształcenia we wskazanym w umowie terminie, nie jest zobowiązany do zwrotu pomocy finansowej,
2. naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. art. 5 Kodeksu cywilnego poprzez jego błędne zastosowanie a tym samym uznanie, że mimo niezrealizowania przez pozwanego obowiązków wynikających z umowy żądanie zwrotu udzielonej pomocy, zgodnie z przepisami obowiązującego prawa oraz zapisami umowy jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego,
3. naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. przepisów ustawy o finansach publicznych, w myśl których każda nienależnie wypłacona pomoc finansowa ze środków publicznych winna być zwrócona na określonych w przepisach prawa warunkach i z określoną podstawą wyliczenia odsetek,
4. naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. art. 8 ust. 1 rozporządzenia Rady (WE) nr 1257/1999 z dnia 17 maja 1999 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej oraz zmieniającego i uchylającego niektóre rozporządzenia oraz art. 4 rozporządzenia Komisji (WE) nr 817/2004 z dnia 29.04.2004 r. ustanawiającym szczegółowe zasady stosowania rozporządzenia Rady nr 1257/199 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej poprzez przyjęcie, iż w niniejszej sprawie, pomimo niespełnienia przez pozwanego obowiązku wynikającego z § 5 ust. 1 pkt 7 oraz pkt 10 umowy, nie zachodzi obowiązek zwrotu przyznanej pomocy.

Wskazując na te zarzuty apelujący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku w całości poprzez utrzymanie nakazu zapłaty w mocy lub zmianę zaskarżonego wyroku poprzez zasądzenie na rzecz powoda należności żądanych pozwem wraz z zasądzeniem od powoda na rzecz pozwanego kosztów procesu według norm przepisanych, w obu instancjach, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpatrzenia - przy uwzględnieniu kosztów postępowania odwoławczego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje. Apelacja jest bezzasadna i podlega oddaleniu.

Sąd Apelacyjny podziela ustalenia faktyczne dokonane przez Sąd I Instancji i przyjmuje je za własne. Ustalenia te nie były zresztą sporne pomiędzy stronami. Bezsporna jest przede wszystkim okoliczność nie wywiązania się przez pozwanego z obowiązku, jaki nakładała na niego łącząca strony umowa, tj. uzyskanie wykształcenia rolniczego w terminie 5 lat od daty rozpoczęcia prowadzenia gospodarstwa rolnego. Opóźnienie to wynikało z faktu zaplanowania przez pozwanego uzyskania wymaganego tytułu zawodowego w drodze eksternistycznego egzaminu, do którego miał przystąpić w drugiej połowie pięcioletniego okresu wynikającego z umowy, zaraz po tym jak dokończy wcześniej rozpoczęte studia. Plany te pokrzyżowała reforma systemu edukacji, która nastąpiła w 2007r., a która zniósła możliwość zdawania egzaminów eksternistycznych z zakresu średniej szkoły rolniczej. Ostatecznie pozwany uzyskał wymagane wykształcenie z paromiesięcznym opóźnieniem w stosunku do daty wynikającej z umowy. W ocenie Sądu Okręgowego okoliczności te miały charakter szczególny, zaś żądanie przez powodową Agencję zwrotu udzielonej pomocy stanowi nadużycie prawa w rozumieniu art.5 k.c.

Zdaniem powodowej Agencji Sąd błędnie przyjął, iż pozwany pomimo nieuzupełnienia wykształcenia w terminie, nie jest zobowiązany do zwrotu pomocy finansowej, co stanowi naruszenie art. 233§1 k.p.c. oraz że art. 5 k.c. może stanowić podstawę rozstrzygnięcia, przy czym Sąd nie wskazał jaką konkretnie zasadę współzycia społecznego naruszyłoby uwzględnienie powództwa, a ponadto błędne było dokonanie celowościowej wykładni umowy.

Odnosząc się do powyższego wskazać należy, co następuje.

Skuteczne postawienie zarzutu naruszenia art. 233§1 k.p.c. wymaga wykazania, że sąd dokonując oceny dowodów uchybił zasadom logicznego rozumowania albo doświadczenia życiowego. Niezbędne jest wskazanie przyczyn, które dyskwalifikują postępowanie sądu w zakresie ustaleń. Skarżący powinien zwłaszcza wskazać, jakie kryteria oceny zostały naruszone przez sąd przy analizie konkretnych dowodów, uznając brak ich wiarygodności i mocy dowodowej lub niesłusznie im taką moc przyznając (zob. postanowienie SN z dnia 23 stycznia 2001 r., IV CKN 970/00, Lex nr 52753, wyrok SN z dnia 6 lipca 2005 r., III CK 3/05, Lex nr 180925). Takiego zarzutu zdaniem Sądu Apelacyjnego w sprawie niniejszej nie można skutecznie postawić. Z niekwestionowanych ustaleń Sądu Okręgowego poczynionych na podstawie dokumentów zgromadzonych w sprawie oraz przesłuchania pozwanego wynika, że pozwany ubiegając się o przyznanie pomocy finansowej nie spełniał warunku dotyczącego wykształcenia, wobec czego zobowiązał się do jego uzupełnienia w terminie 5 lat od dnia przejęcia gospodarstwa oraz, że obowiązku tego wynikającego z treści § 5 ust. 1 pkt 9 umowy w określonym terminie nie wykonał. Sąd Okręgowy uznał, że zachowanie pozwanego było niezgodne z zobowiązaniem i rodziło jego odpowiedzialność umowną.

Taką ocenę zgłoszonego roszczenia przez Sąd Okręgowy potwierdza wskazana podstawa oddalenia powództwa, którą jest art. 5 k.c. Zastosowanie art. 5 k.c. jest bowiem możliwe tylko wtedy, gdy zgłoszone roszczenie znajduje oparcie w przepisach prawa (m.in. w umowie stron). Oddalenie powództwa jest w takim wypadku skutkiem zastosowania przez Sąd klauzuli generalnej z art. 5 k.c., a nie uznania, że roszczenie nie znajdowało podstawy normatywnej. Mówiąc inaczej, jeżeli z oceny Sądu wynika, że powodowi określone prawo przedmiotowe nie przysługuje, to art. 5 k.c. oczywiście nie będzie miał zastosowania.

Oceniając natomiast zasadność zastosowania przepisu artykułu 5 k.c. w niniejszej sprawie należy przytoczyć pogląd Sądu Najwyższego wyrażony w wyroku z dnia 21 marca 2013r. II CSK 241/12 (LEX Nr 1312529) wydanym w sprawie o analogicznym stanie faktycznym i prawnym, w którym Sąd Najwyższy dopuścił możliwość stosowania w/w przepisu w sytuacjach szczególnie wyjątkowych. Jednocześnie Sąd Najwyższy podkreślił, że „powołanie się na klauzule generalne zawarte w tym przepisie jest dopuszczalne dopiero po rozważeniu innych wchodzących w grę regulacji prawnych, które mogą odpowiedzialność pozwanego wyłączyć, a przynajmniej ograniczyć. Taką regulacją jest art. 39 ust. 1 Rozporządzenia Komisji (WE) Nr 814/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. ustanawiającego szczególne zasady stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 1257/1999 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOGR) (Dz. U. UE L z dnia 30 kwietnia 2004.153.30), który wylicza sytuacje stanowiące podstawę do zwolnienia beneficjenta udzielonej pomocy od obowiązku zwrotu przyznanych mu środków, mimo niewywiązania się z przewidzianych w umowie wymagań warunkujących przyznanie tych środków(...). Z tymże powyższy katalog przyczyn wymienionych, jako siła wyższa nie wyczerpuje wszystkich przyczyn usprawiedliwiających

zwolnienie od obowiązku zwrotu w całości lub w części otrzymanego świadczenia, gdyż mogą wystąpić jeszcze inne, niewymienione w nim okoliczności, które także mogą uzasadniać zwolnienie od tego obowiązku. Muszą to być okoliczności wyjątkowe, zbliżone w swojej istocie do kategorii wymienionych we wspomnianym katalogu, a więc takie, których, pomimo podjętych przez zobowiązanego starań, nie dało się przewyciężyć. (...) Ponadto określony w załączniku nr 9 do Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 8 września 2004 r. w sprawie Uzupelnienia Sektorowego Programu Operacyjnego "Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006", (Dz. U. Nr 207, poz. 2117), katalog okoliczności o charakterze siły wyższej, uznany za takie przez państwo polskie, ma charakter otwarty, co oznacza, że również na gruncie tego przepisu można uznać także inne okoliczności za przyczyny usprawiedliwiające niewypełnienie warunków umowy o przyznanie świadczeń”.

Powyższe stanowisko Sądu Najwyższego jednoznacznie nakazuje Sądowi rozpoznającemu sprawę zbadanie, czy w kontekście zacytowanych wyżej przepisów, przyczyny, które spowodowały opóźnienie w zdobyciu przez pozwanego formalnych kwalifikacji rolniczych, były niezależne od niego. Należy zatem ocenić, czy można uznać je za okoliczności, które zgodnie z art. 39 ust. 1 rozporządzenia nr 817/2004, "należy uwzględnić w indywidualnych przypadkach" oraz czy pozwany dołożył staranności, aby w odpowiednim terminie uprzedzić powoda, że nie zdąży ukończyć szkoły rolniczej w umówionym czasie z przyczyn od niego niezależnych. Sąd Okręgowy nie poczynił rozważań w tym zakresie, jednakże Sąd Apelacyjny jako sąd merytoryczny, dysponując niezbędnym materiałem dowodowym umożliwiającym w toku postępowania apelacyjnego dokonanie ustaleń faktycznych i subsumpcji, mógł dokonać we własnym zakresie oceny merytorycznej tego zagadnienia. Z uwagi na system apelacji pełnej obowiązujący w polskim procesie cywilnym, w którym postępowanie apelacyjne jest kontynuacją postępowania merytorycznego w sprawie, sąd odwoławczy jest uprawniony do dokonania własnej oceny materiału dowodowego zgromadzonego przez sąd pierwszej instancji (wyrok SN z dnia 26.05.2000r. I CKN 729/98 niep.).

Przystępując do analizy tego zagadnienia wskazać należy, że przywołany w w/w wyroku Sądu Najwyższego przepis artykułu 39 ust.1 rozporządzenia Komisji (WE) Nr 814/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. dotyczący zasad stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 1257/1999 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOGR) (Dz. U. UE L z dnia 30 kwietnia 2004.153.30) stanowi: Bez uszczerbku dla rzeczywistych okoliczności, które należy uwzględnić w indywidualnych przypadkach, Państwa Członkowskie mogą uznać, w szczególności, następujące kategorie siły wyższej:

- a) śmierć rolnika;
- b) długoterminowa niezdolność rolnika do wykonywania zawodu;
- c) wywłaszczenie dużej części gospodarstwa, jeżeli wywłaszczenie to nie mogło być przewidziane w dniu podjęcia zobowiązania;
- d) klęska żywiołowa poważnie dotykająca grunty rolne gospodarstwa;
- e) wypadek powodujący zniszczenie budynków dla zwierząt gospodarskich;
- f) choroba epizootyczna dotykająca część lub całość należących do rolnika zwierząt gospodarskich.

Ustęp 2 tego przepisu wskazuje tryb i termin powiadamiania przez rolnika o przypadkach siły wyższej właściwego organu. Jak wskazał Sąd Najwyższy wymieniony powyżej katalog przypadków uznawanych za siłę wyższą nie wyczerpuje wszystkich przyczyn usprawiedliwiających zwolnienie od obowiązku zwrotu pomocy w całości lub w części. Za takie można uznać także inne przyczyny, z tymże muszą to być okoliczności wyjątkowe zbliżone do kategorii wymienionych w tym katalogu, a więc takie których mimo podjętych starań nie udało się przewyciężyć. Pozwany wskazywał, że zaplanował uzyskanie tytułu rolnika zawodowego dopiero po ukończeniu wcześniej rozpoczętych studiów nierolniczych, których nie chciał w trakcie ich trwania przerywać. Wiedzę rolniczą pozwany uzupełniał w tym czasie uczestnicząc w kursach i szkoleniach. Pozwany zamierzał przystąpić do egzaminów eksternistycznych

w drugiej połowie 2007r., ale wówczas nastąpiła zmiana obowiązujących przepisów o systemie oświaty, która zniosła możliwość zdawania egzaminów zawodowych eksternistycznie. Powyższe spowodowało, że pozwany zapisał się do szkoły stacjonarnej dopiero w dniu 1 września 2008r. Powyższe okoliczności nie były oczywiście zależne od pozwanego, jednakże nie sposób uznać, że są one zbliżone do tych wskazanych w powyższym katalogu. Katalog ten spośród przyczyn zwalniających z obowiązku zwrotu udzielonej pomocy nie wymienia bowiem zmiany systemu kształcenia zawodowego, która mogłaby mieć wpływ na uzyskanie wykształcenia rolniczego. Wymienione przyczyny mają charakter nagły, niemożliwy wręcz do przewidzenia. Spośród przyczyn, które można by zakwalifikować jako szeroko rozumiana ingerencja państwa w sytuację rolnika, wymieniono jedynie wywłaszczenie i to tylko takie, którego nie można było przewidzieć w chwili zawierania umowy. Niezależnie od powyższego stanowiska wskazać należy, że pozwany uzyskując wiedzę na temat braku możliwości uzyskania przez niego tytułu zawodowego rolnika w systemie eksternistycznym, a co za tym idzie niemożność terminowego wywiązania się z nałożonego na niego obowiązku, nie dołożył należytej staranności, aby o tym fakcie uprzedzić powodową Agencję. Jak wynika bowiem ze zgromadzonego materiału dowodowego, to powódka, jako pierwsza - na miesiąc przed upływem terminu wystosowała do pozwanego pismo przypominające o nałożonych obowiązkach i wynikających z ich niewykonania sankcjach (pismo z dnia 15.01.2010r.). Pozwany w piśmie z dnia 1 lutego 2010r., wnosząc o przedłużenie terminu do złożenia dokumentów potwierdzających uzyskanie kwalifikacji zawodowych, nie pokusił się o wyjaśnienie zaistniałej sytuacji, a kolejne pismo powoda zobowiązujące pozwanego do wyjaśnienia przyczyn takiego stanu rzeczy pozostało bez odpowiedzi (k.91). Dopiero w piśmie z dnia 29 marca 2011r. pozwany powołał się na okoliczności podnoszone w toku niniejszego procesu. Takie zatem zachowanie pozwanego nie może być uznane za działające z należyłą starannością. Znając bowiem sankcje, jakie wynikają z faktu niewywiązania się w terminie z obowiązków umownych, pozwany winien samodzielnie podjąć inicjatywę powiadomienia powoda o zaistniałych okolicznościach wnosząc o ich uwzględnienie.

Podobnie należy ocenić tę sytuację z punktu widzenia wymienionego w załączniku nr 9 do Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 8 września 2004r. w sprawie Uzupełnienia Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” (Dz. U. Nr 207, poz.2117) katalogu okoliczności o charakterze siły wyższej, za które uznano wszelkie nieprzewidywalne zdarzenia będące poza kontrolą, których nie można przezwyciężyć mimo wszelkich należytych starań, gdzie poza okolicznościami natury ogólnej, za takie okoliczności w przypadku osoby fizycznej uznano jedynie śmierć rolnika oraz udokumentowaną niezdolność beneficjenta do pracy z powodu choroby lub wypadku.

Reasumując Sąd Apelacyjny stwierdza, że powyższe regulacje prawne nie spowodowały wyłączenia ani ograniczenia odpowiedzialności pozwanego. A zatem pozostaje do rozważenia słuszność zastosowania przez Sąd Okręgowy przepisu artykułu 5 k.c.

W rozstrzyganej sprawie przede wszystkim należało ocenić cel zawarcia umowy i udzielenia pomocy pozwanemu i w tym kontekście ocenić zasadność roszczenia o zwrot udzielonego wsparcia.

Umowa stron została zawarta w ramach działania „Ułatwienia startu młodym rolnikom”. Działania te były częścią unijnego programu wsparcia obszarów wiejskich z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej. Ramy wsparcia obszarów wiejskich ze środków Funduszu stworzyło Rozporządzenie Rady (WE) nr 1257/1999 z dnia 17 maja 1999 r. w sprawie wsparcia obszarów wiejskich z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOGR) oraz zmieniającego i uchylającego niektóre rozporządzenia (Dz.U.U.E.L Nr 160, poz. 80). Wsparcie, finansowanie z Funduszu miało na celu rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich m.in. poprawienie efektywności, ewolucję gospodarki obszarów wiejskich, podniesienie konkurencyjności obszarów wiejskich, poprawienie warunków strukturalnych gospodarki wiejskiej, zmodernizowanie gospodarstw wiejskich i ich rentowności zapewnienie odpowiednich dochodów i warunków życia rolnikom i ich rodzinom. W ramach wsparcia Rozporządzenie przewidywało w szczególności pomoc młodym rolnikom w celu ułatwiania im zakładania gospodarstw rolnych, dostosowania strukturalnego gospodarstw (preambuła) i ułatwiania podejmowania działalności w rolnictwie (art. 8). Zgodnie z art. 8 rozporządzenia pomoc młodym rolnikom miała być przyznawana pod warunkiem, że: rolnik ma mniej niż 40 lat, posiada odpowiednią wiedzę i umiejętności zawodowe, rozpoczyna prowadzenie gospodarstwa rolnego po

raz pierwszy, w zakresie gospodarstwa można wykazać jego rentowność; spełnione są minimalne normy dotyczące środowiska, higieny i warunków utrzymania zwierząt, nadto rolnik jest kierownikiem gospodarstwa.

Krajowymi aktami prawnymi regulującymi zasady udzielania pomocy była ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o Narodowym Planie Rozwoju oraz Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 3 września 2004 r. w sprawie wzoru umowy o dofinansowanie projektu w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwoju obszarów wiejskich 2004-2006”. Jak wynika z opisu programu mającego na celu „ułatwienie startu młodym rolnikom” zawartego w załączniku do rozporządzenia z dnia 3 września 2004 r., miał on przyczynić się do poprawy kondycji ekonomicznej gospodarstw rolnych przez dostosowanie produkcji do wymogów rynku, poprawę jakości oraz stosowanie technologii efektywnych pod względem ekonomicznym, respektującym jednocześnie wymogi bezpieczeństwa i higieny pracy, ochrony środowiska i warunki utrzymania zwierząt. Wsparcie miało na celu przyspieszenie procesu wymiany pokoleń w rolnictwie przez zapewnienie środków ułatwiających rozpoczęcie prowadzonej działalności oraz modernizację przejmowanych gospodarstw. Program miał na celu dokonanie głębokich, zasadniczych zmian w strukturze rolnictwa i sposobie prowadzenia gospodarstw rolnych. Wymogi co do kwalifikacji zawodowych rolnika (w tym co najmniej średniego wykształcenia rolniczego) miały być gwarancją właściwego wykorzystania wsparcia finansowego. Wymogi te były traktowane jako gwarancja właściwego wykorzystania środków unijnych i ich wykorzystania zgodnie z przeznaczeniem. Problemem rolnictwa nie był bowiem brak wykształcenia rolników, lecz nierentowność gospodarstw rolnych, brak efektywności i innowacyjności oraz niewłaściwe gospodarowanie środkami.

Niezastosowanie w rozstrzyganej sprawie art. 5 k.c. wiązałoby się dla pozwanego z niewspółmierną represją, w sytuacji gdy cel udzielenia pomocy młodym rolnikom został osiągnięty, a nie zostały spełnione jedynie drugorzędne wymogi, które były jedynie pomocnicze, gdy chodzi o zamierzony cel udzielonego wsparcia. Zasądzenie żądanej kwoty (ponad 80 000 zł) mogłoby być nadto zagrożeniem dla możliwości dalszego prowadzenia gospodarstwa. Zamierzenie, w związku z którym wsparcie zostało udzielone rolnikowi zostało więc urzeczywistnione, a nieukończenie szkoły średniej nie stanowiło przeszkody w osiągnięciu zamierzonego celu przekazywanej pozwanemu pomocy.

Pozwany ubiegając się o udzielenie pomocy w formie premii dla młodych rolników nie podał nieprawdziwych informacji dotyczących przesłanek udzielania wsparcia. Po zawarciu umowy podjął co prawda studia nierolnicze, ale kwalifikacje rolnicze chciał uzyskać eksternistycznie, co było wówczas możliwe zgodnie z obowiązującym systemem edukacji. Po tym, jak dokończenie w tym systemie okazało się niemożliwe, pozwany podjął starania w celu wypełnienia tego wymogu i zapisał się do stacjonarnej szkoły rolniczej, którą ukończył cztery miesiące po wymaganym w umowie terminie.

Należało więc podzielić ocenę Sądu Okręgowego, że roszczenie strony powodowej było niezgodne z zasadami współzycia społecznego i jako takie nie zasługiwało na ochronę. Wbrew stanowisku skarżącego nie zachodzi przy tym potrzeba „nazywania” zasad współzycia społecznego, które strona powodowa naruszyła domagając się od pozwanego zwrotu udzielonej pomocy. Wystarczy, gdy się wskaże, że w ustalonych okolicznościach faktycznych wykonywanie przez stronę powodową prawa musi być uznane za jego nadużycie. Nie można bowiem akceptować sytuacji, gdy na skutek niespełnienia mało istotnego wymogu, rolnik który otrzymał pomoc, którą przeznaczył zgodnie z celem jej udzielania na rozwój gospodarstwa rolnego, miałby być zobowiązany do jej zwrotu, z czym wiązałaby się utrata gospodarstwa rolnego. Niewspółmierność sankcji do stwierdzonego uchybienia przesądza o konieczności zastosowania w niniejszej sprawie art. 5 k.c.

W apelacji strona powodowa podniosła również zarzut naruszenia przepisów ustawy o finansach publicznych nie uzasadniając jednak bliżej tego zarzutu, podnosząc jedynie, że każda pomoc finansowa nienależnie wypłacona ze środków publicznych winna być zwrócona na określonych w przepisach prawa warunkach. Odnosząc się do tak lakonicznie sformułowanego zarzutu wskazać należy, że w tej sprawie nie miały zastosowania przepisy ustawy o finansach publicznych z dnia

30 czerwca 2005 r., bowiem ustawa ta weszła w życie po zawarciu umowy z dnia 24 sierpnia 2005r. przez strony i nie obowiązywała już w dacie wszczęcia procesu. W obowiązującej obecnie ustawie z dnia 27 sierpnia 2009 r. podstawą

żądania zwrotu środków jest art. 207 ust. 1 pkt 3 ustawy, który dotyczy zwrotu nienależnie pobranych środków przeznaczonych na realizację programów finansowanych ze środków europejskich. Przepis ten nie miał jednak w sprawie zastosowania, bowiem zgodnie z art. 208 ust. 1 ustawy nie stosuje się go do Wspólnej Polityki Rolnej, a umowa stron miała właśnie na celu realizację Wspólnej Polityki Rolnej, co wynika z preambuły rozporządzenia Rady (WE) nr 1257/1999 z dnia 17 maja 1999 r.

Biorąc powyższe pod uwagę Sąd Apelacyjny orzekł jak w wyroku na podstawie art.385 k.p.c. Rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego zapadło na podstawie art 98§1 i 3 k.p.c. w zw. z art. 108§1 k.p.c. i art.391 §1 k.p.c. Na koszty postępowania apelacyjnego składa się wynagrodzenie pełnomocnika procesowego obliczone zgodnie z § 6 pkt 6 w związku z § 12 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawach opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenie przez Skarb Państwa pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz. U. Nr 163, poz. 1349 ze zm.).